

Justis- og beredskapsdepartementet

Oslo, 17. juni 2021

Deres ref. 21/2652

## **HØRINGSUTTALELSE – NOU 2021:6 MYNDIGHETENES HÅNDBLING AV KORONAPANDEMIEN**

### **1. Om Rettspolitisk forening**

Det vises til departementets høringsbrev av 3. mai 2021 om Koronakommisjonens rapport NOU 2021:6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien.

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper.

Koronakommisjonens rapport er omfattende, og kommisjonen har vurdert myndighetenes håndtering med et kritisk blikk. Rettspolitisk forening merker seg særlig to overordnede perspektiver den vil knytte kommentarer til. Det første er Grunnloven, menneskerettigheter og demokratiske prinsipper under pandemien. Det andre perspektivet er hvordan myndighetenes håndtering av koronapandemien har gått ekstra hardt ut over allerede sårbare grupper, blant annet barn og ungdom, innsatte i fengsler, eldre, funksjonshemmede og gravide.

### **2. Grunnloven, menneskerettigheter og demokratiske prinsipper**

Rettspolitisk forening er enig med Koronakommisjonen når den peker på at Grunnloven og menneskerettigheter er særlig viktig i krisesituasjoner, da det er i slike tilfeller at det er størst risiko for at rettigheter blir satt til side. Basert på kommisjonens rapport, kan det se ut som at borgernes rettigheter har fått liten, eller ingen plass, ved utarbeidelse av nye hjemler og vedtak. Det er skremmende at myndighetene ikke har vært særlig opptatt av å sikre borgernes rettigheter ved vedtakelse av svært inngripende tiltak.

Også demokratiske prinsipper har blitt satt til side. Under pandemien har lovhjemler og vedtak blitt vedtatt uten at forslag har blitt sendt på høring, eventuelt med svært kort høringsfrist. I utredningsinstruksen står det

*«Offentlige utredninger, forslag til lov og forskrift og forslag til tiltak med vesentlige virkninger skal normalt legges ut på høring. Høringene skal være åpne for innspill fra alle. Høringsfristen skal tilpasses omfanget av tiltaket og hvor viktig det er. Høringsfristen skal normalt være tre måneder, og ikke mindre enn seks uker».*

Høring kan unnlates i tre tilfeller: 1) Høringen ikke vil være praktisk gjennomførbar, 2) kan vanskeliggjøre gjennomføringen av tiltaket, eller 3) må anses som åpenbart unødvendig.

Rettspolitisk forening er enig med kommisjonen om at høringer ikke alltid har vært mulig å gjennomføre i forkant av ikrafttredelse av vedtak, grunnet hast for å få på plass tiltak. Samtidig har det vært truffet vedtak som griper inn i borgernes rettigheter. Da er det særlig viktig å sikre at disse er lovlige, velbegrunnede og gjennomtenkte. I de fleste tilfeller vil manglende høring i forkant av gjennomføring av vedtak, kunne avhjelpes med en etterfølgende høring. Det er i alle fall bedre enn at offentligheten ikke får en demokratisk mulighet til å komme med innspill til vedtak.

I lys av myndighetenes håndtering av koronapandemien, mener foreninga at det bør vurderes om staten skal forpliktes til å gjennomføre en etterfølgende høring i tilfeller hvor høring ikke har vært praktisk gjennomførbar i forkant, eller der høring har kunnet vanskeliggjøre gjennomføringen av tiltaket. Utredningsinstruksen bør også uttrykkelig inneholde en plikt til å vurdere forholdet til Grunnloven og menneskerettigheter, selv om staten egentlig allerede har plikt til dette.

Videre er foreninga enig med Koronakommisjonen om at nedstengingen av Norge burde vært besluttet av Kongen i statsråd, jf. Grunnloven § 28. Dette ville sikret en bedre begrunnelse, og kontrollmulighet for Stortinget.

Det er underlig at de mest inngripende tiltakene fredstid ikke har vært gjenstand for parlamentarisk kontroll. I krisesituasjoner er det desto viktigere at demokratiske prosesser blir fulgt. Rettspolitisk forening mener at hensynet til smittevern ikke kan tilside sette grunnleggende demokratiske prosesser og menneskerettigheter.

### **3. Ivaretagelse av sårbare grupper under pandemien**

Smitteverntiltak rammer de allerede utsatte eller sårbare i samfunnet hardest, og staten må ivareta deres rettigheter samtidig som de ivaretar smittevernhensyn. Foreninga ønsker derfor å knytte noen kommentarer til statens ivaretagelse av barn og unge, innsatte, eldre, funksjonshemmede og gravide.

#### **3.1. Barn og unge**

For barn som har det vanskelig hjemme, kan det å miste sosiale arenaer, gjøre at disse barna får det enda verre. I tillegg kan nedstenging ramme barn som ikke tidligere har hatt det problematisk hjemme. Det fremkommer i rapporten at stengte skoler og barnehager, og mindre sosial kontakt våren 2020, førte til at forverret informasjonstilgang, og dermed svakere beslutningsgrunnlag for barnevernet.

Foreninga er enig i at det bør utarbeides prosedyrer for å skaffe til veie en oversikt over hvilke elever og barn som har en familiesituasjon, helsesituasjon eller liknende som gjør at de er spesielt sårbare ved en potensiell nedstengning av skoler og barnehager.

Helsesykepleiere i helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan være en tillitsperson for sårbare barn, og kan være med å avdekke barn som har det vanskelig hjemme eller som blir utsatt for omsorgssvikt. Under pandemien har helsesykepleiere, som vanligvis jobber i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, blitt omdisponert til å arbeide med testing og smittesporing. Omdisponering av slike helsesykepleiere kan gjøre situasjonen for de sårbare barna verre, fordi de ikke får fulgt opp barna ved nedstenging av skoler og barnehager.

Kommisjonen har vist til ulike hjemler for beordring og omdisponering av helsepersonell, men skriver at «[d]et er ikke sikkert at rammene de eksisterende bestemmelsene setter, er tilstrekkelige for å sikre den nødvendige fleksibiliteten og arbeidskraften når krisen varer over lang tid». Foreninga mener det kan være hensiktsmessig å utrede det rettslige rammene for omdisponering av helsesykepleiere i helsestasjons- og skolehelsetjenesten i krisesituasjoner. Hensynet til barnets beste skal være grunnleggende hensyn, og konsekvenser for barn må derfor vektlegges i en slik utredning, jf. Grunnloven § 104 (2) og barnekonvensjonen artikkel 3.

### **3.2. Innsatte i fengsler**

Koronakommisjonens rapport viser at utelukkelse har blitt brukt som smitteverntiltak. For eksempel har innsatte blitt nektet lufting under utelukkelse. Rapporten viser også at innsatte ble isolert uten en individuell vurdering, kun basert på en generell praksis.

Isolasjon kan gi betydelig skade for den innsatte. Rettspolitisk forening vil peke på at bruk av tvangsmidler i fengsel skal være «strengt nødvendig og at «mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig», jf. straffegjennomføringsloven § 38 tredje ledd. Den økende bruk av isolasjon i fengsel under pandemien er kritikkverdig, og ikke i henhold til loven. Innsatte er en utsatt gruppe som allerede er frihetsberøvet og har begrenset kontakt med omverden. Mange innsatte har levekårsproblemer, eller liten språklig eller kulturell tilknytning til Norge, som gjør det særlig vanskelig å vurdere lovligheten av behandlingen de får i fengsel, jf. Meld. St. 12 (2014-2015).

Rettspolitisk forening støtter Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) sin høringsuttalelse til rapportens punkt 31.8.

### **3.3. Besøksforbud på omsorgshjem og aldershjem**

#### **3.3.1. Besøksforbud for funksjonshemmede**

CRPD artikkel 5 gir forbud mot diskriminering av funksjonshemmede. Besøksforbud for funksjonshemmede har rammet dem særlig hardt, og smittevern kunne vært ivarettatt også på andre måter, for eksempel alminnelige smitteverntiltak eller med smittevernutstyr. Rettspolitisk forening støtter NFU sitt høringssvar, hvor det fremgår at besøksforbudet for funksjonshemmede ikke bare har blitt innført i helseinstitusjoner, men også i private boliger. Besøksforbudet har altså vært knyttet til utviklingshemming og kommunale tjenester, ikke boform. Regelverket har dermed blitt tolket feil.

#### **3.3.2. Besøksforbud for eldre**

Mange eldre har blitt passivisert og isolert under pandemien. Det er ikke kartlagt hvilke helsemessige konsekvenser dette har hatt, men det er trygt å anta at manglende kontakt med familie og andre, har ført til ensomhet og redusert livskvalitet. Det er viktig at slike tiltak er nødvendige og forholdsmessige. Det må gjøres individuelle vurderinger både fra institusjon til institusjon, og for den enkelte pasient. Det må kartlegges hvordan vi kan sikre at eldre ikke isoleres og passiviseres over lenger tid, samtidig som de skal ha et tilfredsstillende smittevern. Det må også vurderes hvilke avhjelpende grep som kan gjøres.

### **3.4. Restriksjoner for fødende**

Under pandemien har det vært flere tiltak som har rammet særlig gravide og fødende. Eksempelvis har det vært restriksjoner for når far/medmor får være med på oppfølging under svangerskapet og fødsel. «Barseloppøret» jobber for endringer i barselomsorgen, og har under pandemien særlig kritisert de restriktive holdningene til at far, medmor eller en annen nær person kan være med på barsel. Restriksjoner for gravide er nesten ikke nevnt i Koronakommisjonens rapport, til tross for at dette har blitt diskutert i media mange ganger. Rettspolitisk forening savner at dette diskuteres i rapporten. For eksempel burde det problematiseres om det er forholdsmessig å nekte far/medmor å være til stede når vedkommende bor sammen med mor.

\*\*\*

Eventuelle spørsmål kan rettes til styret i foreninga på e-post [styret2@rpf.no](mailto:styret2@rpf.no).

Med vennlig hilsen  
Rettspolitisk forening

Anastasia Valland og Charlotte Garnaas Berger